

Reportage

Op het snijvlak van zorg en kunst

Het samenwerkingsverband Creating Cultures of Care

Gijlke Keuning

Nee, met een gebroken been moet je niet bij een kunstenaar aankloppen. Nirav Christophe, lector Performatieve Maakprocessen aan HKU, de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, zal de eerste zijn om dat te bevestigen. Maar stel nou, zegt hij, dat je been niet gebroken is, maar dat het eraf moet, en dat je daarmee moet leren leven? En dat de medische wereld dan zegt: hier houdt onze expertise op, succes ermee? Zou dan de kunst wellicht geschikt zijn om antwoorden te geven of in elk geval de juiste vragen te stellen?

Totale gelijkwaardigheid

Het zijn dit soort kwesties waar HKU mee aan de slag gaat in *Creating Cultures of Care*, een achtjarig programma van negen lectoraten – onderzoeksgroepen – van HKU, de Hanzehogeschool, Fontys Hogescholen en de Hogeschool Utrecht in samenwerking met de Universiteit van Humanistiek en het UMC Utrecht. Het programma heeft een SPRONG-subsidie gekregen voor onderzoek op het snijvlak van kunst en zorg, 1 miljoen euro voor de eerste vier jaar. En dan gaat het niet om de klassieke combinatie van kunst en zorg, haast Christophe zich te zeggen. 'We hebben het hier niet over kunst als instrument, bijvoorbeeld kunst als therapievorm voor mensen met geestelijke problemen, en ook niet over *art based care* – plat gezegd het leveren van de schilderijen in een ziekenhuis. *Creating Cultures of Care* gaat om een gelijkwaardige samenwerking tussen zorg en kunst.'

Niet de *cure* – voor dat gebroken been – maar de *care* - de zorg voor een patiënt - staat centraal. Een goed voorbeeld is het project *In search of stories*, dat ontstond toen een oncoloog van het UMC Amsterdam aanklopte bij HKU met de vraag of kunstenaars konden helpen bij zingevingsvraagstukken van patiënten met terminale kanker. Christophe en zijn aan de opleiding verbonden kunstenaars pakten de handschoen op. 'Zo'n patiënt worstelt met hoe om te gaan met de wetenschap dat het leven plotseling bijna voorbij is. Deze patiënten worden gekoppeld aan een kunstenaar. Die gaat hen niet helpen, maar ze gaan samen iets maken, de ervaringen verbeelden of verwoorden. Daar is de kunstenaar nou net expert in, in mooie dingen maken en gevoelens verbeelden, en dan blijken patiënten daar enorm baat bij te hebben – soms zelfs lichamelijk.' Kunstenaar en patiënt werken in totale gelijkwaardigheid, en geven samen vorm aan hun vragen over zin en betekenis, waardoor de bijeenkomst, aldus Christophe, geen therapeutische sessie is en de kunst geen middel is, maar een doel.

De kunst neemt hier niet de taak over van de geneeskunde, maar voorziet in een behoefte die puur medisch niet kan worden opgelost, al is het maar omdat veel gezondheidsproblemen veel gelaagder zijn dan wordt gedacht. Er speelt altijd meer bij een patiënt dan een arts met een louter medische ingreep kan oplossen.

Vera Spaans

Nirav Christophe

Holistisch mensbeeld

Gjilke Keuning, drijvende kracht achter het project *De Kunst van Zorg en Welzijn* bij HKU, noemt dat een holistisch mensbeeld, dat een veel grotere rol zou moeten spelen in de zorg. 'De zorg is zo gespecialiseerd en gemedicaliseerd, dat het beeld van een mens als geheel uit het vak verdwenen is. Nu willen we daar weer grip op krijgen.' De kunst kan daarbij helpen.

Keuning werd twee jaar geleden aangenomen bij HKU om te helpen met de SPRONG-aanvraag. Ze had al ervaring met werken op het snijvlak van design en zorg, en werkt ook parttime bij de Health Hub Utrecht, een netwerkorganisatie van 35 partijen, waarin vier grote ziekenhuizen, onderwijsinstellingen en bijvoorbeeld ook wijkteams participeren. Zo ontstond een project in een instelling voor gehandicaptenzorg in Utrecht. Vierentwintig studenten van HKU zijn daar gaan onderzoeken wat er gebeurt op het gebied van de zorg. Keuning: 'De zorgverleners zagen: hoe we het nu doen, gaat het niet meer. De zorg is te duur, er zijn te weinig handen aan het bed, hier moeten andere concepten voor komen. En de studenten keken mee vanuit hun expertise. Een aantal studenten zei na afloop: "dit is het mooiste project dat ik ooit heb gedaan". Het was zo betekenisvol: ze werden niet even naar binnen gefietst om snel een oplossing te ontwerpen, maar werden echt onderdeel van het team.' Twee dagen per week draaiden

ze mee in de dagbesteding van de instelling, en tegelijkertijd onderzochten ze met zorgverleners en bewoners hoe ze daar een culturele broedplaats konden creëren. 'Je hebt als kunstenaar natuurlijk altijd allerlei inspiratiebronnen, maar zelden zit je zo dicht op de werkelijkheid.'

Christophe: 'Wij leiden kunstenaars op met het idee dat je weet waar ze later terechtkomen. Maar dat perspectief is nu zo snel aan het veranderen, kunstenaars zitten tegenwoordig overal, dat wij ons onderwijs daarop moeten aanpassen. Wij leren zelf dus ook veel door deze projecten.' Hij zit al ruim dertig jaar in het kunstonderwijs. 'Maar ik blijf gefascineerd door de vraag: waar leiden we onze studenten voor op? Wat is dat eigenlijk, dat vak van ons? *Creating Cultures of Care* gaat niet alleen om autonome kunst of om toegepaste kunst, je staat ook niet alleen in dienst van iets anders. Het is allebei. Studenten mogen nog steeds kunstenaar zijn en tegelijkertijd van betekenis in de maatschappij.' •

Vera Spaans

is freelance journalist, docent journalistiek aan de Universiteit van Amsterdam en auteur van het boek *Te laat, waarom je nooit zomaar te vroeg of te laat bent*